

отримувати освіти, що відповідає їхнім можливостям та потребам. Інклюзивне навчання сприяє не лише розвитку професійних навичок, а й соціалізації студентів, розвитку їх особистісних якостей та інтеграції в суспільство.

Список використаних джерел

1. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 366-р. (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>
2. Порядок організації інклюзивного навчання в закладах фахової передвищої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1321-2021-%D0%BF#n8>
3. Турчина І. Організація інклюзивного освітнього середовища у закладах вищої освіти: емпіричне дослідження, програма, етапи реалізації. *NewInception*. 2023. № 3-4 (13-14) (Груд 2023). С. 50–61.

Любов Костик,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки і психології
дошкільної та спеціальної освіти,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Валентина Гончаренко,
логопед

РОЗВИТОК ДРІБНОЇ МОТОРИКИ У ДІТЕЙ ІЗ ЗНМ ЯК ЗАСІБ МОВЛЕННЄВОГО ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Важливою складовою успішного інтелектуального, мовленнєвого та психофізичного розвитку дитини є сформована дрібна моторика. Дрібна моторика рук взаємодіє з такими вищими психічними функціями та властивостями свідомості, як увага, мислення, оптико-просторове сприйняття (координація), уява, спостережливість, зорова та рухова пам'ять, мовлення.

Розвиток навичок дрібної моторики важливий ще й тому, що все подальше життя дитини вимагатиме використання точних координованих рухів кистей та пальців рук, які необхідні у повсякденному житті щоб одягатися, малювати, писати, а також виконувати безліч різноманітних побутових та навчальних дій.

У педагогічній літературі проблемі розвитку дрібної моторики рук приділяється особлива увага, але переважна більшість авторів надає перевагу одному чи декільком методам розвитку дрібної моторики: малюванню, тіньовому театру, вправам з пальчиками, ліпленню та конструюванню та ін. Однак немає чіткої структурованої комплексної системи розвитку дрібної моторики з урахуванням загального розвитку дитини, її фізичного стану, вікових та індивідуальних особливостей, рівня розвитку мовлення та інтелекту.

Згідно визначення Ю.В. Рібцун, «дрібна моторика – сукупність скоординованих дій нервової, м'язової та кісткової систем, часто у поєднанні з зоровою системою у виконанні дрібних та точних рухів кистями та пальцями

рук та ніг. У застосуванні до моторних навичок руки та пальців часто використовується термін спритність. До сфери дрібної моторики відноситься велика різноманітність рухів: від примітивних жестів, таких як захоплення об'єктів до дуже дрібних рухів, від яких, наприклад, залежить почерк людини» [11, с. 59].

Розвиток дрібної моторики у нормотипових дітей, як зазначають науковці, «реалізується у декілька нечітко виражених етапів. Насамперед, розвиток дрібної моторики починається з несвідомої мимовільної маніпуляції предметами, яка триває до того часу, поки стане усвідомленою розумовою діяльністю, що включає в себе планомірне, цілеспрямоване сприйняття, що супроводжується продуктивними діями. Потім, у вже свідому діяльність вбудовується друга сигнальна система – мовленнєва, яка супроводжує більшу частину діяльності та весь психічний розвиток дитини» [1].

Розвиток дрібної моторики у дитини, крім дозрівання кори великих півкуль, також багато в чому обумовлений формуванням нервових волокон, налагодженням роботи координаційного рівня. Зрозуміти основні психофізіологічні закономірності рухового розвитку в дітей дошкільного віку дозволяє теорія М. О. Бернштейна, згідно якої «розвиток рухової сфери дитини полягає у формуванні складної організації дій, які забезпечують швидке, правильне і точне виконання різноманітних рухів за рахунок їх виправлення, уточнення та зміни в процесі виконання» [3; 8; 12].

Вчений описав 5 рівнів організації рухів, зокрема, «кожен рівень має специфічні, властиві лише йому моторні прояви.

Рівень А – руброспінальний рівень ЦНС. Цей рівень функціонує з перших тижнів життя новонародженого та забезпечує утримання рівноваги тіла. Рухи в яких цей рівень виступає як ведучий: тремтіння, ритмічно-вібраційні рухи, прийняття та утримання певної пози. Більшість рухів, які регулюються даним рівнем, залишається протягом усього життя мимовільними та несвідомими.

Рівень В – таламопаллідарний. Цей рівень забезпечує обробку сигналів від м'язово-суглобових рецепторів, які повідомляють про взаємне розташування частин тіла, забезпечує узгоджену роботу великих груп м'язів. Цей рівень починає функціонувати з другого року життя дитини.

Рівень С – рівень просторової координації. Цей рівень відповідає за побудову рухів, пристосованих до просторових властивостей об'єктів - до їхньої форми, маси та інших особливостей. Серед них – види локомоцій (переміщення), тонка моторика рук та ін.

Рівень D – рівень дій. Він функціонує за участю кори (тім'яних і премоторних зон) головного мозку та забезпечує організацію дій з предметами. Це специфічно людський рівень організації рухової активності, оскільки до нього відносяться всі види керуючих дій та ручних маніпуляцій. Характерна риса рухів цього рівня, що вони не лише враховують просторові особливості, а й узгоджуються з логікою використання предмета. Це вже не просто рухи, а ланцюжки рухів (шнурівка, зав'язування вузликів, застібання гудзиків).

Рівень Е – вищий рівень організації руху, смислової координації та мовлення. Дії цього рівня базуються на образному мисленні. Виконує роботу

артикуляційного апарату при мовленні, рухів при письмі, здійснює розуміння чужого і власного мовлення, зміст завдання, яке потрібно вирішити» [10].

Дослідники зазначають, «що в певний момент вікового розвитку, крім фізично і психічно заданого рівня (або вже досягнутого індивідуального рівня розвитку дрібної моторики), найбільш визначальним для розвитку дрібної моторики стають умови виховання та цілеспрямованого навчання, які сприяють і закріплюють рухи дрібної моторики.

Найбільш інтенсивний руховий розвиток відбувається в перший рік життя дитини, коли відбувається найшвидший темп дозрівання мозку, що триває до 5 років. Так, з розвитком головного мозку, особливо кори великих півкуль, примітивні рухи поступово загальмовуються і починають розвиватися точні, цілеспрямовані рухи, властиві дитині у віці двох-трьох років» [2; 6; 8].

У нашому дослідженні визначено взаємозв'язок та взаємовплив дрібної моторики, мовлення та інтелектуального розвитку в дітей дошкільного віку із ЗНМ; розглянуто поняття дрібної моторики та шляхи її впливу на формування мовлення та інтелекту; розроблено комплексну систему розвитку дрібної моторики з урахуванням загального розвитку дитини, її фізичного стану, вікових та індивідуальних особливостей, рівня розвитку мовлення та інтелекту; доведено, що впровадження в освітній процес розробленої комплексної системи розвитку дрібної моторики значно покращує мовленнєвий та інтелектуальний розвиток дітей із ЗНМ.

Вважаємо, що робота з розвитку дрібної моторики має бути комплексною та проводитися в певній послідовності. У роботі з дітьми використовувалися такі методи та прийоми: розвиток загальної моторики (масаж та самомасаж кистей та пальців рук, вправи для розвитку просторових уявлень, групові ігри, ігри з піском); вправи для розвитку тактильної чутливості та складно координованих рухів пальців та кистей рук; щоденна пальчикова гімнастика та пальчикові ігри (з віршами, скороговками, звуками); робота з предметами та матеріалом (пластилін, папір, конструктор, прищіпки, намистини, крупи та ін.); тіньовий, пальчиковий театр; розвиток графічних навичок, малювання; викладання фігур із лічильних паличок; ігри з предметами домашнього вжитку, домашні справи; освоєння ремесел (шиття, вишивання, в'язання, плетіння, робота з бісером) та ін.

Застосовуючи розроблену систему роботи з розвитку дрібної моторики, до якої входять усі наведені вище методи та прийоми з розвитку дрібної моторики (ручної вмілості) у повному обсязі та систематично, ми досягли значних успіхів з розвитку мовлення у дітей дошкільного віку із ЗНМ.

Отже, запропонована комплексна система вправ для розвитку дрібної моторики у старших дошкільників із ЗНМ може бути використана у практиці педагогів, логопедів, психологів та батьків. Застосування комплексу вправ сприяє корекції розвитку мовлення, інтелекту та дрібної моторики старших дошкільників, що дозволяє організувати планомірну та цілеспрямовану роботу з підготовки дітей до навчання в школі.

Список використаних джерел

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» / наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко. Київ: Світич, 2008. 430 с.
2. Биковець Л. Л. Вплив рухів пальців рук на розумовий та мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку. *Таврійський вісник освіти*. 2015. № 2. С. 124–131.
3. Биковець Л. Л. Сучасні підходи до корекційно-розвиткової роботи з дітьми, які мають порушення мовлення. *Актуальні проблеми психології*. 2015. № 11(3). С. 127–134.
4. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Харків : Ранок, 2012. 234 с.
5. Богуш А. М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку: навч. посіб. Київ: Видавничий дім Слово, 2019. 344 с.
6. Крутій К. Л. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Запоріжжя: ЛПРС, 2005. 208 с.
7. Кузнєцова Т. Розум на кінчиках пальців. Семінар-практикум для вихователів із розвитку дрібної моторики в дітей. *Дитячий садок. Управління*. 2017. № 7 (лип.). С. 12–16.
8. Левківська О. Розвиток дрібної моторики у дітей дошкільного віку. *Психолог дошкілля*. 2018. № 9. С. 3–8.
9. Лепеха Л. П., Городиська М. Б. Логопедичні ігри в корекційній роботі з дітьми із загальним недорозвиненням мовлення. Львів Дрогобич: Посвіт, 2017. 76 с.
10. Логопедія. Підручник. Третє видання, перероблене та доповнене / за ред. М. Шеремет. Київ: Слово, 2017. 672 с.
11. Рібцун Ю. В. Дошкільнятко: корекційно-розвивальна та навчально-виховна робота з дітьми із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 192 с.
12. Терещенко І. Як розвивати моторику в дошкільників. *Вихователь-методист дошк. закл. : щоміс. спеціаліз. журн.* 2018. № 10. С. 43–48.

Ольга Лоб,

викладач-стажист,

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ТА ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВО ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Організація інклюзивного навчання завжди залишається актуальною, а особливо зараз, коли спостерігається неочікувана та досить негативна для навчального процесу ситуація в Україні, інклюзивне навчання потребує особливої уваги.

Організація інклюзивного навчання має проходити у відповідності до безпекової ситуації у кожному регіоні нашої країни. А діти з особливо освітніми потребами (далі – ООП) повинні відчувати надійний захист та підтримку з боку викладачів та батьків.